

Retoryka liczb

Rhetoric of Numbers

5 (4) 2018 EDITOR: EWA MODRZEJEWSKA

SPRAWOZDANIA/ REPORTS

ANNA BENDRAT

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

anna.bendrat@gmail.com

Sprawozdanie/Report: Ogólnopolska konferencja naukowa „Jakie media?”, Lublin, 14-15 listopada 2018 r.

License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0). The content of the license is available at <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ANNA BENDRAT

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

anna.bendrat@gmail.com

Sprawozdanie/report: Ogólnopolska konferencja naukowa „Jakie media?”, Lublin, 14-15 listopada 2018 r.

W 2018 roku Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II obchodził 10. jubileusz. Z tej okazji w dniach 14–15 listopada na KUL odbyła się Ogólnopolska Jubileuszowa Konferencja Naukowa pt. „Jakie media? X lat”. Do Lublina zaproszono medioznawców z największych ośrodków akademickich w Polsce oraz znanych dziennikarzy reprezentujących prasę, radio i telewizję. W ciągu dwóch dni konferencji naukowcy i dziennikarze dyskutowali na tematy związane ze współczesnym obliczem mediów w dobie szybko postępujących zmian technologicznych. Konferencję rozpoczęło wspomnienie o Księdzu Profesorze Leonie Dyczewskim, który dzięki ogromnej pracy i determinacji urzeczywistnił swoją wizję i od podstaw stworzył w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim nowy kierunek studiów – dziennikarstwo i komunikację społeczną. Jako wieloletni kierownik Katedry Socjologii Kultury, z misją kształcił przyszłą kadrę IDiKS-u, która obecnie przekazuje dalej swoją wiedzę adeptom dziennikarstwa.

Bardzo istotnym głosem w dyskusji nawiązującej do tytułu konferencji *Jakie media?* były sesje plenarne rozpoczynające pierwszy dzień obrad w Centrum Transferu Wiedzy KUL. Do udziału w nich zaproszono profesorów, w tym dziekanów, największych instytutów medioznawczych w Polsce. Ich wypowiedzi w różnoraki sposób nawiązywały do kwestii kierunku zmian we współczesnych mediach, ze szczególnym naciskiem na rolę internetu i nowych platform medialnych w kreowaniu oblicza komunikowania społecznego w XXI wieku.

Jako pierwszy w sesji przewodzonej przez pierwszego Dyrektora IDiKS-u, prof. Karola Klauzę, głos zabrał Dziekan Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Janusz Adamowski. W referacie *Jakich mediów publicznych potrzebują Polacy?* Prof. Adamowski przypomniał główne założenia misji mediów publicznych, które od czasu powstania w latach 20. XX wieku (BBC) miały stać się ostoją rzetelnego dziennikarstwa.

Na tym tle polskie media publiczne powstały późno, bo dopiero po przemianach w 1989 roku, a ich pierwotny kształt określała ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji, nadająca mediom charakter publiczny poprzez wprowadzenie pojęcia misji. Nie ma wątpliwości, że pojęcie to ulegało ewolucji, lecz w jej podstawowych założeniach zawsze ujmowano realizowanie podstawowych zadań w kształtowaniu programu, takich jak zapewnienie informacji, edukacji i rozrywki, a także działanie na rzecz integracji społeczeństwa. Podstawą właściwej działalności mediów publicznych miała być stabilność finansowa zapewniona dzięki opłatom abonamentowym. Jak podkreślił prof. Adamowski, od początku działalności media publiczne w Polsce stały się głównym przedmiotem partyjnych rozgrywek. Potrzebę reform formułowano od dawna, a ostatnia ze zmian, tzw. mała nowelizacja z grudnia 2015 roku, pozwoliła na przejęcie mediów publicznych przez partię rządzącą, uznając media za narzędzie komunikowania się władzy ze społeczeństwem, czyniąc z nich de facto media państwowe. Na mocy nowelizacji powołano Radę Mediów Narodowych, konkurencyjną wobec Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Tym samym doprowadzono do sytuacji, kiedy publiczne środki audiowizualne mogą legalnie stanowić polityczną zdobycz partii rządzącej. Prof. Adamowicz, zaniepokojony tą sytuacją, postulował o daleko idącą rewitalizację mediów publicznych, które w dobie rosnącej komercjalizacji i tabloidyżacji, powinny służyć jako wzorzec z Sèvres realizacji misji publicznej, a nie politycznej.

Kolejnym prelegentem był prof. Tomasz Goban-Klas reprezentujący Katedrę Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Doskonale wprowadził on temat swojego referatu pt. ...*Jacy ludzie, takie media!*, cytując znany wiersz Słowackiego Szli krzycząc: »Polska, Polska!«, lecz w zmienionym brzmieniu:

Szli dalej krzycząc: „Boże! Media! Media!”
Wtem Bóg z Mojżeszowego pokazał się krzaka,
Spojrzał na te krzyczące i zapytał: „Jakie?”

Prof. Goban-Klas wyszedł od stwierdzenia, iż pojęcia mediów nie da się w sposób zwięzły sformułować, ale jest to pojęcie rzeczywiste. Od greckiego słowa *metaxu*, odnoszącego się do substancji pośredniczącej, media zyskują znamiona bytu „pomiędzy”, czyli pośredniego. Obecny proces mediatyzacji postępuje na tyle prędko, że mediatyzacja sama w sobie stała się aksjomatem. Prof. Goban-Klas zwrócił uwagę na aspekt wspólnotowości, którą wyraża angielski źródłosłów pojęcia *communication*, w którym splatają się aspekty komunikacji oraz wspólnoty. Zgodnie z klasycznym twierdzeniem Niklasa Luhmanna wszystko, co wiemy o świecie, wiemy z mediów masowych. Tymczasem, jak podkreślił

prof. Goban-Klas, nowe technologie złamały monopol mediów tradycyjnych. Dzisiejsze media to amalgamaty, na które składają się całe systemy zarządzania, uosobione w medialnych gigantach tj. Amazon, Facebook, Google i Apple, opisanych przez Scotta Gallowaya jako czterech dobrodziejów, lub też czterech jeźdźców Apokalipsy.

Ks. dr hab. Michał Drożdż, prof. UPJPII, Dziekan Wydziału Nauk Społecznych UPJPII, poświęcił swoje wystąpienie kwestii etyki dziennikarskiej. W swoim referacie pt. *Jakie dziennikarstwo, takie media. Specyfika akademickiego kształcenia kompetencji dziennikarzy*, prof. Drożdż przedstawił trzy sposoby wprowadzenia etyki dziennikarskiej do standardów kształcenia akademickiego. Pierwszy, to normatywne ukazanie etyki dziennikarskiej przy użyciu kodeksów; drugi – to próba formacji etycznej człowieka; trzeci – to sposób połączony, czyli połączenie kodeksów z kształceniem aksjologicznym, co na poziomie akademickim przekłada się na kształcenie etycznych kompetencji dziennikarskich. Prof. Drożdż podkreślił, iż pluralizm, wolność i odmienne rozumienie etyki nie mogą zwolnić z dążenia do jednego uniwersalnego celu, jakim jest obrona człowieka, jego osobowej godności i wartości. Odwołał się przy tym do Jana Pawła II i czterech wartości, które chronią człowieka – prawdy, sprawiedliwości, wolności i odpowiedzialności. W kształceniu dziennikarzy potrzebne jest właściwe spojrzenie na etykę i traktowanie jej nie jako pojęcie, ale wewnętrzna przestrzeń człowieka i wrażliwość jego sumienia. Kształcenie powinno poszukiwać uniwersalnej płaszczyzny rozumienia etyki, którą mogą umożliwić ćwiczenia w rozumieniu dyskursów o etyce. Ćwiczenia te mogłyby opierać się na uwrażliwieniu na dwie zasady: zasadę niebanalizacji zła, czyli zachowanie wrażliwości etycznej, oraz zasadę personalizacji wielorakiego rezonansu społecznego, czyli otwarcie na racje innych, gdyż dobro może być wszędzie w różnej skali. W podsumowaniu prof. Drożdż zawarł dwa wnioski. Po pierwsze, obok kształcenia warsztatowego, konieczna jest formacja etyczna dziennikarzy, którzy utracili monopol na kształtowanie mediów. Po drugie, w dzisiejszych czasach konieczne jest włączenie myślenia – należy na nowo postulować użycie rozumu, bo myślenie i racjonalność to w etyce pojęcia podstawowe.

Kolejne wystąpienie w sesji plenarnej autorstwa prof. Iwony Hofman, Dziekan Wydziału Politologii UMCS oraz Przewodniczącej Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, dotyczyło zagadnienia mediów funkcjonujących w środowiskach lokalnych. Prof. Hofman poświęciła swój referat pt. *Media lokalne w globalnej komunikacji* rozważaniom na temat tego, czy media lokalne mogą być nośnikiem i kreatorem dziennikarstwa „poważnego”. We wstępie prof. Hofman przypomniała długą tradycję badań nad mediami lokalnymi, wywodzącą się z badań prasoznawczych. Powołała się na teorię W. J. Schütza, dla którego prasa lokalna

to suma wszystkich działań dziennikarskich, realizowanych z myślą o wszelkiego typu społecznościach. Media lokalne współcześnie wpisują się w powrót do idei lokalizmu jako próby neutralizacji lęku przed „innym” oraz powrotu do myślenia o tożsamości. Prof. Hofman omówiła sfery komunikowania lokalnego (sąsiedzka, prywatna, zawodowa, stowarzyszeniowo-organizacyjna, publiczno-lokalna) oraz funkcje mediów lokalnych (integrującą, socjalizującą, edukacyjną oraz kontrolną, charakterystyczną dla społeczeństwa obywatelskiego).

Od sfery mediów lokalnych rozważania przeniosły się do sfery technologii mediów. Prof. Stanisław Jędrzejewski z Katedry Nauk Społecznych Akademii Leona Koźmińskiego w wystąpieniu pt. *Użytkownik mediów w świecie wielu platform* opisał, co w nowej rzeczywistości medialnej dzieje się z użytkownikami, dawniej zwanymi audytorium lub odbiorcami. Przez nową rzeczywistość medialną prof. Jędrzejewski rozumie rzeczywistość po transformacji rynku mediów, szczególnie w latach 2017 i 2018, gdzie tradycyjne media zostały zastąpione platformami medialnymi, skupiającymi w jedno dostawców treści, dystrybutorów treści oraz operatorów sygnału (np. Microsoft, Apple, Alphabet). Dziś rynek mediów budują urządzenia mobilne powiązane z platformami (zjawisko platformizacji). Media w powiązaniu z internetem wygenerowały dwa zjawiska: internetyzację mediów (= multimedialność, interaktywność, nowe źródła przychodu tj. e-commerce, abonament za usługi), oraz mediatyzację internetu. Jednak internet nie stworzył porównywalnej bazy dziennikarskiej, stąd czerpie on z bazy dziennikarskiej mediów tradycyjnych. Tymczasem w związku z platformizacją, w mediach powstają nowe zjawiska, takie jak telewizja hybrydowa, wpisująca się w tzw. *phantom TV*, czyli oglądanie telewizji poza telewizją (w internecie, *on demand*, Netflix itp.). Co zatem dzieje się z użytkownikiem? Po pierwsze, rzadko korzysta on z jednego wyizolowanego medium, a kontakt z mediami ma szerszy charakter i zawiera bardziej zindywidualizowany repertuar. Po drugie, nowi gracze na rynku (platformy) znacząco zmieniają nasze doświadczenia obcowania z mediami (np. kumulacyjne oglądanie sezonów seriali, tzw. *binge watching*). Po trzecie, technologie umożliwiają to, że odbiorcy odchodzą od programów uniwersalnych na rzecz coraz powszechniejszych kanałów niszowych. To wszystko powoduje, że wbrew powszechnemu przekonaniu o malejącej roli mediów, obecni użytkownicy korzystają z nich dużo aktywniej. Podsumowując, prof. Jędrzejewski podkreślił, że konsumpcja mediów odbywająca się w środowisku hybrydowym posiada nowe funkcje, a te z kolei wymagają od użytkownika nowych umiejętności. Nieuniknioną konsekwencją jest narastająca luka cyfrowa wśród użytkowników, która wymaga nowej alfabetyzacji medialnej, czyli kształcenia w zakresie *media literacy* z naciskiem na formowanie mechanizmów obronnych wobec przekazów manipulacyjnych.

Głos podsumowujący sesję plenarną należał do prof. Małgorzaty Lisowskiej-Magdżiarz z Instytutu Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej referat nosił tytuł *Od mediów masowych do Zeitgeist Art. Kolektywne wytwarzanie wiedzy i twórczość oddolna jako reakcja użytkowników na problemy współczesnego świata*. Na przykładzie jubileuszowej, 250. wystawy w londyńskiej Royal Academy of Arts, ukazującej najważniejsze prace na przestrzeni ostatnich 250 lat wybrane przez najwybitniejszych współczesnych artystów brytyjskich, prof. Lisowska-Magdżiarz wysnuła refleksje na temat epokowej zmiany we współczesnych mediach, związanej z partycypacją użytkowników. Na podstawie analizy wystawionych prac można było zauważyć, że od około 150 lat media są podstawowym tworzywem twórców Zeitgeist Art. Jednak współczesny model mediów oparty na interakcji użytkownika z medium zmienił model relacji nadawczo-odbiorczych, wprowadzając zjawisko komunikacji oddolnej, w której użytkownicy zyskali możliwość nie tylko wypowiedzenia się i wyrażania swoich opinii, ale także udostępniania własnej twórczości (np. otwarta platforma publikacyjna Deviant Art, zawierająca ok. 300 mln dzieł użytkowników). Zdaniem prof. Lisowskiej-Magdżiarz, partycypacja to rewolucja, w wyniku której nastąpiła zmiana systemu dystrybucji wiedzy, wpływając tym samym na inteligencję kolektywną. Media, będące obszarem twórczości, są też miejscem aktywności społecznej, a także polem transgresji i testowania granic. Partycypacyjna sfera twórczości artystycznej opiera się na wartościowaniu testowanym na bazie użyteczności emocjonalnej i poznawczej u odbiorców, a nie na współczesnej profesjonalnej krytyce sztuki. Jeśli zatem mamy obecnie do czynienia także z partycypacyjną sferą mediów, to badania nad mediami będą musiały przestać być badaniami nad dziennikarzami i broadcastingiem, a skupić się na nowych formach przekazu.

Kolejne sesje plenarne z udziałem znamienitych gości oraz sesje panelowe dotyczyły podobnych tematów, bardziej lub mniej ogólnych, odzwierciedlających zainteresowania badawcze współczesnych medioznawców. Na tym tle na szczególną uwagę zasługują sesje z gościnnymi wystąpieniami przedstawicieli środowiska dziennikarskiego. W pierwszym dniu konferencji w panelu pt. *Jak obecnie zmieniają się media swoimi doświadczeniami i przemyśleniami na temat zmieniającej się roli dziennikarza* dzielili się: Krzysztof Kot (RMF FM), ks. Rafał Pastwa („Gość Niedzielny”), Bogumił Rawicz (TVP POLONIA) i Marek Tejchman („Dziennik Gazeta Prawna”). Drugiego dnia w sekcji tematycznej pt. *Jaka publicystyka* spotkali się dziennikarze lokalnych przedstawicieli mediów: Dariusz Kotlarz, prezes lubelskiego oddziału Polska Press Grupa, wydawcy m.in. „Kuriera Lubelskiego”, Paweł Krysiak, redaktor naczelny „Gazety Wyborczej” w Lublinie, Małgorzata Piasecka, redaktor naczelna Radia Lublin oraz Krzysztof Wiejak, redaktor naczelny „Dziennika Wschodniego”.

Konfrontacja poglądów na współczesne media, próba oswojenia nowych trendów, a także dowartościowanie praktyki dziennikarskiej to najważniejsze echa X jubileuszowej konferencji Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej KUL. Fakt, iż w okresie minionych dziesięciu lat, nauki o mediach zyskały status odrębnej dyscypliny naukowej, pokazuje, że kwestie dyskutowane podczas listopadowej konferencji w Lublinie mają coraz istotniejsze znaczenie dla rozumienia szybko zmieniających się procesów społecznych, politycznych i kulturotwórczych w XXI wieku.